

KISWAHILI INSHA
KIDATO CHA PILI
Oktoba/Novemba - 2016
MWONGOZO WA KUSAHIHISHA

Haya ni mohajiano. Vipengele vikuu vya insha hii; maudhui na muundo vizinatiwe.

1. Muundo

Vipengele vifuatavyo vya kimundo vijitokeze:

- a) Kichwa
- b) Utangulizi.
Maelezo mafupi katika mabano yanayofafanua hali ya mazingira ya mahojiano.
- c) Mwili.
✓ Atumie mtindo wa kitamthilia.
✓ Majina ya mhoji (anayeuliza maswali) na ya mhojiwa (anayejibu maswali) yaandikwe upande wa kushoto na kufuatwa na alama za koloni.
✓ Maelezo au maneno ya kila mhusika yaandikwe baada ya Koloni.
✓ Maelezo ya ziada kuhusu matendo, hisia au ishara yawekwe katika mabano.
- d) Mhoji atoe kauli inayoashiria kumalizika kwa mahojiano k.m kutoa shukrani kwa mhojiwa au kutoa maagano katika mabano.

Majibu ya ufahamu:

- a) Hutumia njia za ulaghai kujipatia pesa, mali au vitu hasa vya umma. $1 \times 1 = 1$
- b)- Kuuza stakabadhi za serikali.
- Kujipatia ubali vya kufanya kazi.
- Kuuza mali ya serikali.
- wengine kujinyakulia vini hivyo na kuvifanya vyao
- madaktari huiba dawa / kutumia wakati kufanya kazi zao binafsi.
- wanafunzi kutoa hongo kupata nafasi ya kusoma.
- vyeo kutolewa kwa njia ya mendeleo.
zozote $4 \times 1 = 4$
- c)- wanafunzi wa kutoka jamii maskini kutopata elimu.
- watu wasiostahili na wasioweza kazi wanazosomea.
- kutopata kazi kama humjui mtu mkunbwa / kutoa hongo.

- vyeo na madaraka hutolewa kwa mapendekezo. $4 \times 1 = 4$
- d)- selikali imetangaza vita dhidi ya ufisadi.
- tume zimeteuliwa kuchunguza visa vya ufisadi.
- kuundwa kwa kamati ya kupokea malalamiko kutoka kwa waliohasiriwa.
- watakaopatikana na visa vya ufisadi watahitajika kurudisha pesa. $3 \times 1 = 3$
- e)- ufisadi umeenea kote nchini.
- lazima mtu amjue mtu mkubwa
- lazima azunguke mbuyu ili apate kazi. 3×1
- f)- Kuundwa kwa kamati ya kupokea malalamiko.
- watakaopatikana na hatia ya kushiriki watarudisha pesa.
- ulaghai wa mawakili utafika mwisho.
- tume kuteuliwa kuchunguza visa vya ufisadi. $2 \times 1 = 2$
- g)i) Majukumu - wajibu / masharti / matengo. (1)
ii) Wakilia ngoa - wakijuta / wakiteseka / wakijihurumia.
iii) Waliohasiriwa - walioathiriwa. $3 \times 1 = 3$

SARUFI NA MATUMIZI YA LUGHA.

- a) /ny/ngi/n//m/4 $\times$ 1/2 = 2
- b) Mama aliyekuwa akipiga kelele ameenda kulala.
Mama aliyekuwa akipia kelele - kikundi nomion ameenda kulala - kikundi tenzi. $2 \times 1 = 2$
- c) Watakaohukumiwa $2 \times 1 = 2$
- d) i) majeruhi - A - WA (alama 2)
ii) Ofisi - I - ZI

- e)

<u>Udogo</u>	<u>Ukubwa</u>
i) Kiatu kijiatu	jiatu
ii) Mdudu ki(ji)dudu	(Ji)dudu
- f) Ameweza - Kitenzi kisaidizi
Kusoma - kitenzi kikuu
Vimenunuliwa - kitenzi halisi.
 $3 \times 1 = 3$
- g)

<u>Kitenzi</u>	<u>kutendana</u>	<u>kutendesha</u>
i) Inua inuliana	inuliana	inulisha
ii) paa paliana	paliana	palisha

 $4 \times \frac{1}{2} = 2$
- h) Nyanya yangu aliinuka aliponiona $2 \times 1 = 2$
- i) Hawajakuwa wakilala darasani tangu asubuhi. $2 \times 1 = 2$
- j) i) Lea - kulea, mlezi, malezi, ulezi
ii) Ruka - kuruka, mrukaji, urukaji.
 $4 \times \frac{1}{2} = 2$
- k) Sentensi idhihirishe maana hizi:
i) Doa - dosari, tone lililo na rangi tofauti na mwili wa kitu.
ii) Ndoa - makubaliano rasmi ya mwanamke na mwanamume kuishi pamoja kama mume na mke.
- Chuo. *alama 2*
- l) Kitabu kipendacho ni kile kipendezacho.
 $2 \times 1 = 2$
- m) Majalala yao yana vitabu vingi.
 $4 \times \frac{1}{2} = 2$
- n) Juma - nomino ya pekee
Wizi - nomino ya dhaharia.
 $2 \times 1 = 2$
- o) Mwalimu aliwaeleza kuwa siku iliyofuata. Wangefanya mtihani wa Kiswahili.
 $3 \times 1 = 3$
- p) Eleza matumizi ya vitawe:
Haya (1) - Kiwakilish kionyeshi.
Haya (2) - aibu / soni.
- q) i) Kitabu
ii) Mto $2 \times 1 = 2$
- r) Sauti
Silabi
Neno
Sentensi. $4 \times \frac{1}{2} = 2$

- s) Yakinisha ✓
Angesoma kwa bidii angepita mtihani huo. ✓
 $2 \times 1 = 2$

ISIMU JAMII

- a)- Umri
- Jinsia.
- Hali ya mtu
- Mazingira / mahali / muktadha.
- Wakati
- Cheo / hadhi.
- Mada.
- Uhusiano.
- Malezi
- Tabaka
- Taaluma / kazi
- Lugha azijuazo mtu
- Mia / madhumuni.
kutaja $\frac{1}{2}$
mfano $\frac{1}{2}$
- b)- Lugha ya uple / unyenyekevu / heshima.
- Kuchanganya ndimi.
- Matumizi ya mjamichi maalum.
- Maswali na majibu
- Matumizi ya utohozi.
- Matumizi ya sentensi fupi.
- Lugha huwa si sanifu.
- Lugha ya ukali - kutoka kwa mteja.
- Kuhamisha msimbo.
kutaja sifa - $\frac{1}{2}$
mfano - $\frac{1}{2}$
- ### FASIHI SIMULIZI
- a)- Huburudisha ukimbaji na watazamaji.
- Huonya wanajamii kuhusu maswala mbalimbali.
- Hupitisha utamaduni wa jamii husika kutoka kizazi kimoja hadi kingine.
- Huelezea historia ya jamii husika.
- Hulea ushirikiano miongoni mwa wanajamii.
- Huelezea hisia za mwimbaji
- Husifu watu wengine.
- Huliwaza waliopatwa na msiba.
zo mwanzo $4 \times 1 = 4$
- b) i) Khurafa - wahasika wake ni wanyama.
ii) Ngano za matanziko - ngano ambazo zinamweka mhusika katika hali ngumu ya kufanya uamuzi.
iii) Mughani - hadithi za mashujaa.
iv) Visasili - hadithi zinazoelezea asili ya jambo fulani katika jamii.
v) Hekaya - hadithi fupi ambazo huonyesha mhusika akiwa nyanja / laghai.
za mwanzo $3 \times 2 = 6$